

Una mostra de la seva actitud com un intel·lectual de lletres és la seva atracció pels temes lingüístics. Darrerament estava elaborant un recull de mots menorquins i catalans poc usuals.

El **vessant familiar**, el Tomàs ens el presenta com una persona afable i pacient, afectuós, un bon espòs, un bon pare, un bon avi.

La seva família per a ell sempre ha estat fonamental, tot i que la professió de geògraf fos per ell grata i important.

Menorca i el mar, van ser les dues passions no humanes del nostre amic Tomàs. Mai va oblidar la seva illa d'origen.

És ben cert que la residència del Tomàs i la Rita va ser itinerant, i a vegades els amics no sabíem ben bé per on paraven.

Segurament haver nascut a l'illa, i viscut sempre arran de costa, el va empènyer a ser un amant de la mar, de navegar, de bussejar, de nadar.

Recordo una anècdota divertida: un cop la cala de Rafalet estava infestada de meduses, i un grup tornàvem de mar endins, uns en barca i altres nedant. Per jo poder sortir a la sorra, sense l'atac dels bitxos, el Tomàs nedava davant meu amb ulleres submarines i una navalla, amb la que atacava les meduses obrint camí. Va ser el nostre heroi.

Viatger entusiasta i incansable. Finalment haig de fer referència als molts viatges que han fet el Tomàs i la Rita durant la seva vida. Viatges de tota mena, individuals, amb família, amb amics, amb grups grans, en vaixell, en cotxe, d'aventura, d'estudi, de plaer, etc. Ben segur que als geògrafs ens agrada recórrer món...

Aquests últims anys, el nostre grupet de col·legues geògrafs jubilats –que ens anomenem els 9UB–, hem fet una bona colla de sortides. Ens han servit per continuar fent geografia i per intensificar la nostra amistat.

A les properes excursions el Tomàs ja no vindrà, però sempre serem els 9UB, perquè ens acompanyarà el seu record.

* * *

Vivències i records de Tomàs Vidal com a professor a la Universitat de Barcelona i com a company a la Universitat Rovira i Virgili

Santiago Roquer Soler
Catedràtic jubilat, URV

Autoritats acadèmiques que presidiu aquest acte, companys universitaris i d'altres institucions que ens acompanyeu, benvolguts familiars de Tomàs Vidal, estimada Rita, senyores i senyors:

En primer lloc voldria agrair als organitzadors la deferència que m'han fet en poder participar en aquest acte pòstum de reconeixement a la figura professional i personal del Dr. Tomàs Vidal. Dividiré la breu intervenció en dues parts: una relativa a la meva vinculació personal amb ell i una segona on, en nom del Departament de Geografia de la Universitat Rovira i Virgili, recordaré alguns fets remarcables de la seva estada de quatre cursos a Tarragona.

I.- Aquells de vostès que coneixen la meva trajectòria professional saben que dins l'ampli camp de la Geografia humana, el tema en el qual he treballat més i de manera més continuada, tant en la docència com en la recerca, ha estat el de la Geodemografia, el dels estudis sobre la població. Doncs bé, aquesta especialització la dec al professor Tomàs Vidal.

Jo estudiava tercer curs d'Història general i Geografia a la Universitat de Barcelona i el curs 1969-70, en crear-se Geografia, em vaig canviar a aquesta nova especialitat. Entre les assignatures d'aquell any, hi havia una Geografia Social impartida per Tomás Vidal, que, de fet, era una Geodemografia o Geografia de la població, i de seguida a mi em va fascinar. Convé tenir en compte que les persones de la nostra generació només havíem fet dues assignatures de Geografia a primer i segon del batxillerat elemental, amb 11 i 12 anys respectivament. Unes assignatures descriptives, totalment memorístiques i gens atractives. Doncs bé, descobrir per mitjà d'excel·lents professors una altra Geografia i dintre d'ella una temàtica relativa a la població humana, amb les estretes interrelacions entre els fets demogràfics i els fenòmens econòmics i socials, la interconnexió entre la dinàmica i l'estructura demogràfiques, entre els fluxos naturals i migratoris, etc, tot aquell complex que en Tomàs li agradava dir-ne el demosistema em va semblar extraordinàriament atractiu. Certament va ser només un primer tast, una introducció, ja que només era una assignatura i, en aquells anys tan convulsos, una matèria sincopada amb alguns dies de classe i altres de vagues, tancament de la Universitat, etc. Però va ser suficient per veure que aquell camí m'agradava. Fruit d'aquest descobriment, va ser que en acabar la carrera triés com a temàtica per a la tesina obligatòria un estudi geodemogràfic, en concret sobre la situació demogràfica d'un petit municipi proper a la ciutat de Vic, i demanés a Tomás Vidal que me la dirigís. I uns anys després també va ser ell qui em va dirigir la tesi doctoral, de temàtica fonamentalment demogràfica sobre la comarca d'Osona. Es titulava: *Población y transformaciones espaciales en la comarca de Osona* (s. XVIII-XX).

Si no m'equivoco tant la tesina com la tesi van ser les primeres que va dirigir. De fet tinc aquí, el seu treball titulat *La casa rural y la arquitectura tradicional menorquinas. Estudio geográfico*, que me'l dedica amb molta gràcia de la següent manera: "a Santi Roquer, primera 'víctima' de la meua carrera professional". Després ell tindria altres i excel·lents deixebles, tant ben representats aquí per Isabel Pujadas, Dolores Sánchez Aguilera, Joaquín Recaño, etc. però sempre em quedarà la satisfacció d'haver estat el primer, tot i que certament no ha estat cap mèrit sinó que és deu al fet de ser simplement el més vell.

Podria recordar altres facetes del Vidal professor, per exemple les seves excursions i molt especialment la de Menorca l'any 1970, una excursió interessantíssima que segurament molts dels presents a la sala recordaran: el viatge en vaixell des de Barcelona, l'espectacular entrada al Port de Maó al matí de l'endemà; les visites a una fàbrica de calçats, amb unes sabates femenines de colors molt llampants destinades al mercat nord-americà, i a la fàbrica de formatges Coinga; recordo també els recorreguts urbans per Maó i Ciutadella; les visites al port de Fornells, a la naveta des Tudons i a algun dels talaiots, la pujada al Toro (on en arribar a dalt el professor Pierre Deffontaines va treure el llapis-carbó que sempre portava amb ell i es va posar a dibuixar); l'excursió a cala Galdana, a la cova d'en Xiroi; la dura tornada amb una forta tramuntanada que feia trontollar el petit vaixell on anàvem, etc, etc. Uns dies ben intensos i ben aprofitats.

Quan vaig llegir la tesi jo ja impartia la docència a Tarragona, de manera que cadascú va seguir la seva pròpia trajectòria en les seves respectives Facultats. Ens trobàvem a congressos, com a tribunal en algun concurs de titulars d'universitats i a finals dels anys vuitanta fins i tot vàrem ser rivals, quan Tomàs Vidal va guanyar una càtedra de Geografia humana, que s'acabava de crear a Tarragona. Per aquesta raó Tomàs es va incorporar al curs 1988-89 al nostre departament on va romandre fins el curs 1992-93.

II.- Parlaré ara doncs d'alguns fets remarcables de la seva estada al que aleshores era la Unitat de Geografia de la Facultat de Lletres de Tarragona. Sempre he tingut la impressió de que en Tomàs Vidal va considerar la seva estada a Tarragona com una estació de pas, cap a un retorn tard o d'hora a Barcelona, a la seva universitat. I no ho vegin com una crítica ni de bon tros; era un fet totalment raonable no sols per motius familiars sinó també acadèmics, ja que a la Universitat de Barcelona hi havia deixat alguns deixebles, professors, becaris i/o doctorands amb els quals va mantenir una estreta vinculació (la professora Dolores Sánchez, que parlarà més endavant, que solia venir un cop a la setmana a Tarragona, com a becària i doctoranda del Dr. Vidal, pot donar fe d'aquest fet). Malgrat el que acabo de dir, la seva professionalitat li va fer que complís amb escriure la seva funció docent a Tarragona i que s'impliqués també en les tasques d'aquella petita unitat de Geografia, que només uns mesos abans havia perdut el seu cap, el seu líder, el professor Luis Miguel Albentosa, un bon company i amic de Tomàs Vidal. Jo destacaré només els fets que ens han semblat més remarcables, les petjades més poderoses de la seva estada a Tarragona.

A part del seu interès i dedicació a la Geodemografia, Tomàs era una persona molt interessada per la cartografia i també per la informàtica com a eina tant per la demografia com per la cartografia –no és gens estrany, sinó tot el contrari, que fos el director del excel·lent *Atlas socioeconòmic de Catalunya*, una de les seves obres cabdals–. Precisament pels anys en què el professor Vidal va arribar a Tarragona, la cartografia per ordinador i en concret els sistemes d'informació geogràfica estaven implementant-se a les diverses universitats.

Nosaltres teníem uns diners d'un projecte de recerca i ens va semblar convenient dedicar-los a comprar material per implementar el SIG. Doncs bé, l'ajut del Tomàs Vidal va ser essencial. Recordo que amb la professora que impartia l'assignatura de Cartografia, Carme Gimeno, es varen implicar a fons en la qüestió i fruit d'aquesta col·laboració i també mitjançant un intercanvi d'experiències amb els companys de Geografia de la Universitat de les Illes Balears, es va triar el programa ARC- INFO, el primer que vàrem tenir. Posteriorment s'han adquirit altres programes i ara el coneixement del maneig dels SIG ha pres molta importància en el nostre pla d'estudis i és una de les bones sortides professionals dels nostres llicenciats. Doncs bé, l'inici de tot això ho devem, en part almenys, a Tomàs Vidal.

En aquesta mateixa línia d'interès per les innovacions informàtiques i la seva aplicació gràfica, els que varen ser alumnes seus a Tarragona m'han recordat que el primer programa que van fer servir per la elaboració de piràmides de població era un programa propi del professor Tomàs Vidal. Jo diria, tot i que no he pogut acabar-ho d'assegurar, que es tracta d'un programa titulat PROJ, que segons sé no sols tenia una funció gràfica, sinó que amb ell podia fer també càlculs demogràfics diversos. Una vegada més no m'estranya gens això ja que, per exemple, quan jo feia la Tesi doctoral, que vaig defensar l'any 1976, en Tomàs ja em va suggerir que fes servir pels nombrosos càlculs propis de tota tesi geodemogràfica les targetes perforades, que era com es treballava amb els ordinadors de l'època. Jo vaig renunciar a aquesta idea ja que em va semblar que perdria més temps en aprendre aquesta tècnica que en fer els càlculs a la manera tradicional. Potser no era el moment per a mi, però com ja intuïa en Tomàs, l'ús dels programes de càlcul han estat un ajut enorme en les recerques respectives d'aquells que ens dediquem a la Geodemografia.

Una altra aportació significativa de Tomàs Vidal en els seus anys a Tarragona va ser la participació en el llibre *La Conca de Barberà* de la col·lecció "Catalunya comarcal" de Caixa Catalunya. Es tractava d'una obra on vam participar el petit grup que aleshores formàvem la Unitat de Geografia. En Tomàs i jo ens vàrem partir la part demogràfica, l'evolució per part meva i l'anàlisi de la dinàmica i l'estructura actuals les va fer ell.

A Tomàs Vidal li agradava també molt la fotografia i la seva aplicació a la didàctica de la Geografia. En aquest sentit recordo que, molt al començament dels estudis universitaris a Tarragona (a mitjan anys setanta) quan amb el Dr. Luis Miguel Albentosa volíem crear una bona col·lecció de diapositives d'interès geogràfic, Tomàs Vidal ens va fer còpies d'un nombre important de diapositives seves, les quals durant molts anys s'han fet servir en nombroses assignatures de la carrera.

Podria parlar de les assignatures impartides, amb prioritat per la Geografia social, però m'allargaria massa i segurament els avorriria. Els curs 1993-94, després de guanyar una càtedra de Geografia humana a la universitat on ens trobem, se'n tornava a Barcelona. A partir d'aleshores la relació va ser menor,

tot i que sempre el vam considerar una mica nostre, convidant-lo a dues tesis doctorals, dirigides respectivament per Eugenio Cobertera i per mi mateix, i algunes altres activitats del departament. En definitiva, un estada breu, però una petjada ben remarcable.

I acabo. El meu record d'en Tomàs Vidal és el d'un professor que, com he assenyalat abans, em va induir a través del seu mestratge a la meva especialització en el camp de la Geodemografia. Un científic molt interessat per les innovacions tecnològiques tant en el camp de la cartografia com en el dels estudis demogràfics. Un referent i un dels pioners en aquest camp dintre de la Geografia catalana i espanyola, rigorós i acadèmic, capaç també de cercar noves vies, nous conceptes, nous temes d'anàlisi. Un professor accessible, proper als alumnes i, finalment, una persona afable, culta, cordial, dialogant i molt acollidora, facetes en les quals va comptar sempre amb l'inestimable ajut, suport i companyia de la seva esposa Rita. Ara ja no és entre nosaltres, però ens quedarà sempre la seva excel·lent obra científica i el record d'una persona plena de qualitats i de valors, dels quals n'he volgut donar una petita pinzellada.

Moltes gràcies!

* * *

Els estudis de Geografia de la població

Isabel Pujadas

Catedràtica de Geografia Humana, UB

1. Tomàs Vidal, l'introductor de la Geografia de la població com a professor i investigador a la Universitat de Barcelona

En Tomàs Vidal va ser l'introductor de la Geografia de la població, sota en nom de Geografia social, a la nova llicenciatura de Geografia, acabada d'estrenar a la Universitat de Barcelona a finals dels anys seixanta. Molts dels presents en aquest acte d'homenatge vam compartir com a deixebles el seu mestratge. Un record concret del curs 1970-71, els alumnes havíem de fer un treball de curs sobre el despoblament d'un municipi de Catalunya; en el meu cas vaig triar Cubells, de la comarca de la Noguera, i això ens obligava a fer una recerca directa en el propi municipi: recollir informació del padró d'habitants, del registre civil, del registre parroquial, fer entrevistes al secretari d'ajuntament i a gent del poble. Sens dubte aquesta primera recerca va significar l'inici de la meva especialització en els estudis de població que he mantingut sense interrupció en la meua trajectòria acadèmica.